

Proti práci na povrchu má havíř lepší plat a povzbudivé vědomí nebezpečí. A i kdyby se k tomu nepříznal, to nebezpečí je asi moment, kterým ho šachta nejvíc přitahuje. Jako moře námořníka.

Jiří Mucha (politický vězeň)

Smolincové pozlátko i strasti

Platy horníků, kteří narazili na bohatou uranovou žílu, byly extrémně vysoké, protože na takových dobývkách mohli plnit plán až na 250-300 %. Pak měli zaručený měsíční výdělek kolem 20 000 Kčs v nové měně. Stejně výkony vězňů však byly oceňovány mnohem nižšími platy, a to kolem 6 500 Kčs. Z toho dostávali vězni asi 400 Kčs kapesného, 200 Kčs jim bylo ukládáno na osobní konto a 200 Kčs zasíláno jako příspěvek rodině. Se zbytkem peněz „hospodařilo“ vedení lágru.

Vězni byli přidělováni k ručnímu odklizení hlušiny na čelbách a na výstupkách, k práci na nebezpečných místech, kde „civilové“ odmítali pracovat, protože by tam málo vydělali. Byli si dobře vědomi, že všichni civilní zaměstnanci přímo, nebo nepřímo těžili z jejich práce. „Najde se mezi nimi občas slušný člověk, který se nám snaží pomoci, ale převážná většina jsou opravdoví zlatokopové, kteří nás okrádají kde mohou i o to málo, co máme, a hodně z nich spolupracuje se Státní bezpečností jako udavači.“

Havíři i brigádníci měli kromě vysokých základních platů zajištěné různé jáchymovské příplatky, mimořádné přiděly potravin, nákupy zahraničního zboží a další výhody. Na to přispívala i sovětská strana. V roce 1946 bylo ze SSSR například dovezeno do jáchymovské oblasti 7 tun masa, 71 tun mouky, 12 tun luštěnin, za 100 000 rublů průmyslových výrobků a 5 000 litrů vodky. V následujícím roce žádala čsl. vláda dovoz 50 tun masa, 40 tun tuků, 7 tun mýdla a 1 tunu tabáku (machorky). Přiděly byly odstupňovány podle obtížnosti práce. Nejvydatnější měsíční přiděl „A“ poskytoval na jednu osobu 3 kg masa, 3 kg sádla, 1,5 kg másla, čtvrt kilogramu kávy a řadu dalších potravin. Ročně bylo přidělováno 6 m oblekových látek a další tkaniny pro nově zařizované domácnosti.

Příliv převážně mužské populace měl jeden důsledek – naprostý nedostatek žen. Existovaly však dny, kdy byl Jáchymov ženami hojně navštěvován. Obvykle to bylo dvakrát měsíčně v den výplat, kdy zejména pražské prostitutky rády vycestovaly za bohatým a zaručeným výdělkem.

... a pořád se o něco soutěžilo, odměnou za mimořádný výkon pak mohla být třeba „Zlatá hornická přilba“

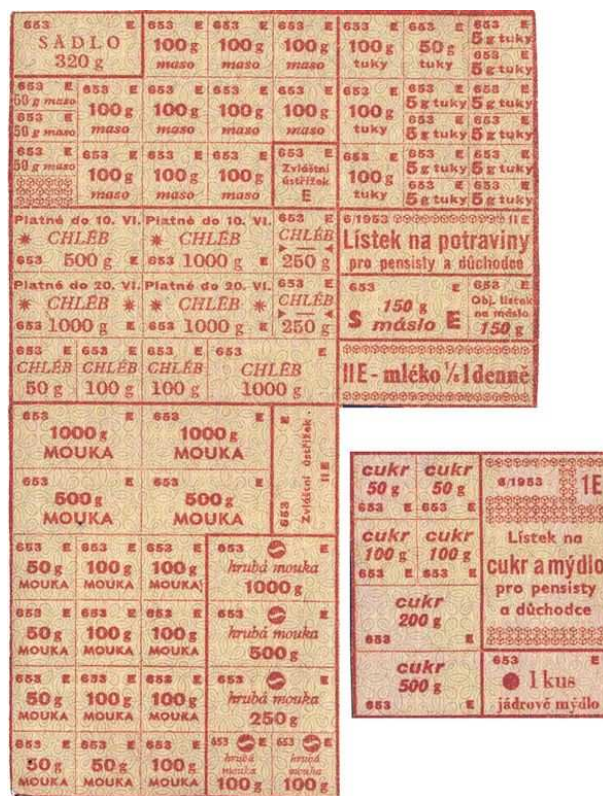
Jáchymovské doly vlastnily nejen jednotlivé domy a objekty, ale spravovaly i celé osady a městečka (Vejprty, Loučnou, Boží Dar, Potůčky, Horní Blatnou, Pernink, Abertamy aj.). Postupem času bylo nutné, aby vybudovaly pro své četné zaměstnance potřebná sociální zařízení. Začala se stavět nová sídliště s obchodními domy, kulturní a zdravotnická střediska, školy apod. Jen například v Ostrově se počet obyvatel zvýšil po 2. světové válce z 3 000 na 18 000 obyvatel. Jáchymovské doly, n. p., zde postavily celkem 2 940 bytů za 400 milionů korun.

Osvědčeným prostředkem k ukáznění i pobídkou k větší práci vězňů byl hlad. Na tom byl ostatně postaven celý systém, který, pokud nebyl vyšroubován do naprosté neúnosnosti, spolehlivě zabíral. Za malý výkon větší hlad, za větší výkon menší hlad, to je asi rovnice, která ovlivňovala všechny vztahy ve vězeňských táborech.

Táborová strava by snad byla dostačující pro běžné vězňice, ale rozhodně nestačila pro lidi, kteří osm hodin otročili v šachtě a dalších pět hodin na brigádách v lágru. Pochopitelně, že podle zmíněné rovnice všichni vězňi nedostávali stejné množství. Oficiálně byla strava rozdělena na tři skupiny. Ve třetí byli ti, kteří nesplnili měsíční pracovní normu na sto procent. To bylo doslova na umření, protože v některých časových intervalech, takzvaných obdobích hladu, které z „neznámých“ příčin na táborech vypukávaly, vězňi třetí skupiny dostávali jen tři brambory ve slupce nebo dva plátky knedlíku bez masa, polité pouze vodou. Druhá skupina, která plnila normu na sto až sto dvacet procent, dostávala tzv. normální stravu, tedy něco jako dávku na přežití. Pět až osm dekagramů masa, trochu brambor nebo tři až čtyři knedlíky. První skupina, jejíž pracovní výkon přesahoval sto dvacet procent, už měla podstatně lepší podmínky. Deset až patnáct dekagramů masa, šest plátků knedlíku nebo přiměřeně brambor. Mimo tyto skupiny neoficiálně existovaly další skupiny, které hladu netrpěly. Samozřejmě to byli všichni táboroví prominenti, počínaje kápem (starším tábora) a konče skladníky, kteří pracovali nejméně, jestli vůbec. A pak něco zcela absurdního – úderníci. Vězeň – úderník. A přece byli a nebylo jich málo. Rekrutovali se hlavně ze zločineckých živlů, neboť měli slíbeno, že za vynikající výkon budou předčasně propuštěni. Postupem času byli do úderů rozkazem přidělováni i vězňi Státních soudů.

Úderníci žili v oddělených menších místnostech, které byly dokonce vybaveny i nábytkem, pravidelně dostávali čisté prádlo, nechodili na sčítací nástupy a na brigády, v jídelně nečekali ve frontě, ale chodili si pro jídlo zvlášť, které dostávali v neomezeném množství a mnohem lepší kvality. Je pochopitelné, že za všechny tyto prominenty dostávali ostatní méně, protože na tábor přišly zásoby pro určitý daný počet lidí, tedy ne zvlášť pro prominenty a pro ty ostatní. Připočteme-li, že kradli všichni, od náčelníka až po proviantního strážmistra, nelze se divit, že někteří vězňi byli naprosto vyčerpaní a sebevraždy z hladu nebyly vzácností.

Zařízení běžných světnic bylo jednoduché, s malými obměnami stejné na všech táborech. Po celé světnici dvoupatrové dřevěné kavalce (někde tříposchoďové), uprostřed hrubý stůl a dvě lavice, kamínka, kbelík a smeták. Na kavalci udusaný slamník a dvě kousavé deky, tj.

jídla ostatně nebylo nikde dost...

kompletní ložní výbava. Počet lidí na cimrách byl vždy vysoký. Na rozměru pětikrát šest metrů pobývalo třicet až pětatřicet lidí. Klikou bylo, že málokdy se všichni „doma“ sešli, protože se dělalo na tři směny, takže alespoň jedna směna vždy byla na šachtě.

Ve stejných „šatech“ včetně spodního prádla se pracovalo v hlubině i pobývalo v táboře. Když v zimě promočení vězni vyfárali po směně ven, tak než se dostali na tábor, všechno na nich na kost zmrzlo a neměli se do čeho převléknout. Fárové gumové oděvy nebyly pro všechny a problém byl, kam je uložit. Měly viset na chodbách, ale to byla ta nejlepší cesta, jak o ně přijít. Gumové holínky sice měli všichni, kteří fárali do podzemí, místo podrážek však často posloužily odříznuté kusy starých gumových pásů.

Metlou vězňů byly tzv. „brigády“. Po práci na šachtě, nebo i před ní, byla celá směna rozdělena na skupiny, které musely udělat nějakou „nutnou“, ale naprosto zbytečnou práci. Tyto „práce“ měli většinou na starosti brigadýři nebo kápo, a ti si v šikanování a týrání spolupovězňů v ničem nezadali s esenbáky. Táborový rozhlas např. vyzval ranní směnu k mimořádnému nástupu a stovky vězňů udělaly dlouhý řetěz koridorem až na odval, odkud si podávali kameny, ze kterých byla uprostřed tábora vytvořena ohromná pyramida. Druhý den ráno odpolední směna tyto kameny stejným způsobem dopravovala zpět na haldu.

Další pohromou byly nástupy. Nesmyslně absurdní, tak typické pro jáchymovské lágry. Proto se neptejte jáchymovských muklů, kde si odseděli svých x let. Oni si je tady odstáli!

Ráno, v poledne a večer byly pravidelné sčítací nástupy, a protože všude bylo mnoho různých pracovišť, určité skupinky stále odcházely nebo přicházely zpět. Neustále v tom byl zmatek a nejhorší bylo, že sčítání v pohybu se neslučovalo s početní dovedností hlídačů. Vězni pak na těchto apelech prostáli dlouhé hodiny ve vedru i v mrazu, v dešti i vánici. Byly ale i další nástupy, které byly ještě horší, protože trvaly déle a byly provázeny i fyzickým násilím ze strany bachařů. To když někdo utekl. Z jakéhokoli tábora. Ve všech táborech na Jáchymovsku pak následovaly nástupy a trestná opatření.

Celý problém útěků z lágrů je smutná kapitola, protože převážně neskončily úspěšně, zato z poloviny smrtí uprchlíků. Každý vězeň se zajisté pokoušel o útěk alespoň v duchu, takže i těch odvážných, kteří jej nakonec realizovali, bylo dost. Problém nebyl jen v samotném útěku z tábora, ale hlavně, co potom. V podstatě zbývala jediná možnost, dostat se za hranice. Jenže v krátké době byla celá republika obehnaná ostnatým drátem a uprchlíka stíhala prakticky celá ozbrojená moc i desetitisíce dobrovolných lovců, protože hon na člověka se stal věcí prestiže. Ostatní lidé uprchlíkovi nepomohli a ani pomoci nemohli, neboť psychóza strachu, udavačství a provokací svazovala ruce všem. Uprchlík byl odkázán sám na sebe, přičemž ale neznal ani aktuální situaci „venku“, ani přeshraniční „kanál“. Proto případy, u kterých se útěk stoprocentně podařil, byly výjimečné a dají se spočítat na prstech.

Ještě jedny nástupy byly hrozné. Když bachaři dělali „filcunk“. Obvykle byly vyhlašované v noci, když se následující den nepracovalo. Vězni byli vyhnáni z ubikací tak, jak slézali s kavalců. Polonazí ve spodním prádle, v létě jako v zimě. Na apelplochéch se stálo pět, deset, ale taky až šestnáct hodin, neboť komanda esenbáků údajně hledala v barácích zakázané předměty. Popást se bezmocností a vychutnat si vlastní moc, to byl ten pravý motiv lidské zhovadilosti náčelníků. Po skončení prohlídky vypadaly světlice jako po výbuchu. Uprostřed místnosti slamníky z kavalců, prádlo, šatstvo, mezi tím potraviny, pokud někdo nějaké měl, cigarety z kantýny a jiné drobnosti, navrchu popel z kamen nebo odpadky z kbelíku, vše polité vodou. Těžko pochopit, jaký to mělo smysl.